

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

بیامری از خداوند جهان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه ایست جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانجویان و اعشاء بیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام خالصت های پژوهشی به نظر قرار داده و از آن تخلفی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از حرکت پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از حرکت جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به سیاست از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از حرکت حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشناء نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانست: التزام به برانست جویی از حرکت رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلاینند.

دانشگاه آزاد اسلامی

پردیس تحصیلات تکلیفی علوم و تحقیقات شاهرود

تعهد نامه اصالت رساله یا پایان نامه

اینجانب زهرا حسین زاده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته در رشته حقوق که در تاریخ ۱۳۹۳/۷/۳ از پایان خود تحت عنوان مطالعه تطبیقی ضمانت اجرای حقوقی همسر آزاری در قانون ایران با سایر نظام‌های حقوقی با کسب نمره ۱۷ و درجه خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

- ۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ....) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده‌ام.
- ۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه را داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد، مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد علوم و تحقیقات شاهرود

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته حقوق
گرایش خصوصی

عنوان:

مطالعه تطبیقی ضمانت اجرای حقوقی همسر آزاری در قانون ایران با سایر نظام‌های حقوقی

استاد راهنما

استاد محمود شریعتمداری طهرانی

استاد مشاور

استاد علی رضوانی

نگارش

زهرا حسین زاده

نیمسال ورود به مقطع جاری ۹۰-۹۱ نیمسال شروع به تحصیل: ۹۰-۹۱

پاسکذاری

خدای بزرگ را ساکرم که به من اشتیاق میبودن مسیر دانش را عطا نمود و مراد انجام این تلاش علمی یاری داد بر خود لازم می دانم از تمامی

استاد حقوق دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات شامرو که نزد این گرامیان در دوره کارشناسی ارشد بهره بردم و ذخیره ماند و ختم

تقدیر و تشکر کنم.

از استاد محترم دکتر محمود شیرین محمد طهرانی که راهنمایی رساله اینجانب را بر عهده داشتند و از دکتر علی رضوانی مشاور این رساله به پاس راهنمایی

های ارزنده شان و صبر و بردباری شان پاسکذاری می کنم.

تقدیم به

پدر دلسوز و مادر مهربانم:

نه میتوانم موهایشان را که در راه عزت من سفید شد، سیاه کنم و نه
برای دستهای پینه بسته شان که ثمره تلاش برای افتخار من است، مرهمی
دارم. پس توفیقم ده که هر لحظه شکر گزارشان باشم و ثانیه های عمرم
را در عسای دست بودنشان بگذرانم.

فهرست مطالب

چکیده ۱

فصل اول: کلیات

۱-۱- مقدمه ۲

۲-۱- بیان مسأله پژوهش ۳

۳-۱- هدف و فایده پژوهش ۴

۴-۱- سؤالات و فرضیه‌های تحقیق (مطابق با اهداف تحقیق) ۴

۵-۱- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش ۵

۶-۱- مرور بر ادبیات و پیشینه پژوهش ۵

۷-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری ۶

۸-۱- مشکلات تحقیق: ۶

۹-۱- روش‌شناسی پژوهش ۶

۱۰-۱- سازمان‌دهی پژوهش ۷

۱۱-۱- مفهوم‌شناسی واژه‌ها و اصطلاحات ۷

۱-۱۱-۱- ضمانت اجرا و اقسام آن ۷

۲-۱۱-۱- آزار و خشونت ۸

۳-۱۱-۱- واژه اذیت و آزار در قرآن ۹

فصل دوم: طبقه‌بندی و آسیب‌شناسی خشونت علیه زنان

۲-۱-۱-۱- افراوانی خشونت خانگی در جهان ۱۱

۲-۲-۱-۱- طبقه‌بندی رفتاری انواع خشونت خانگی ۱۱

۲-۲-۱-۲- آزار جنسی ۱۱

۲-۲-۲- آزار روانی ۱۱

۱۱	..... ۳-۲-۲ آزار جسمی
۱۲	..... ۳-۲ پیشینه خشونت علیه زنان
۱۵	..... ۴-۲ آسیب شناسی خشونت علیه زنان
۲۰	..... ۵-۲ پیامدهای خشونت علیه زنان
۲۰	..... ۱-۵-۲ پیامدهای جسمی
۲۰	..... ۱-۱-۵-۲ آسیب سطحی
۲۰	..... ۲-۱-۵-۲ آسیب عمقی
۲۰	..... ۳-۱-۵-۲ شکستگی
۲۰	..... ۴-۱-۵-۲ بیماری‌های مقاربتی
۲۱	..... ۲-۵-۲ پیامدهای روانی
۲۱	..... ۱-۲-۵-۲ اضطراب
۲۱	..... ۲-۲-۵-۲ افسردگی
۲۱	..... ۳-۲-۵-۲ خودکشی
۲۱	..... ۴-۲-۵-۲ انزوای طلبی
۲۱	..... ۵-۲-۵-۲ تضعیف اراده
۲۱	..... ۳-۵-۲ آسیب‌های اجتماعی
۲۱	..... ۱-۳-۵-۲ ناهنجاری در روابط اجتماعی
۲۲	..... ۲-۳-۵-۲ کاهش کارایی
۲۲	..... ۳-۳-۵-۲ گسترش فحشا

فصل سوم: رویکرد اسلام و سایر اقوام و ملل درباره حقوق زن

۲۴	..... ۱-۳ مقدمه
۲۴	..... ۲-۳ رویکرد اسلام نسبت به حقوق زن
۲۶	..... ۱-۲-۳ اسلام و خوش رفتاری با زن
۲۶	..... ۲-۲-۳ نشوز و تنبیه بدنی
۲۸	..... ۱-۲-۲-۳ راهکارهای تربیتی قرآن
۳۱	..... ۳-۲-۲-۳ فلسفه و مفهوم ضرب زنان
۳۱	..... ۱-۳-۲-۲-۳ تعدیل سنت جاهلی
۳۱	..... ۲-۳-۲-۲-۳ پیشگیری از ضرب

- ۳۲-۳-۲-۲-۳ ..... تقیید و تحدید ضرب
- ۳۲-۳-۲-۲-۳ ..... ضرب به معنای رفتن خانه
- ۳۳-۳-۲-۲-۳ ..... منع از ضرب زنان
- ۳۴-۳-۲-۳-۳-۳ ..... مجازات زن در صوت ارتکاب فحشا
- ۳۴-۳-۲-۲-۳-۳ ..... زدن با چوب مسواک
- ۳۶-۳-۳ ..... تفاوت اسلام و فمینیسم
- ۳۶-۳-۴ ..... ر ویکرد سایر اقوام و ملل نسبت به حقوق زن
- ۳۶-۳-۴-۱ ..... زن در یونان و روم باستان
- ۳۷-۳-۴-۱ ..... زن در چین
- ۳۷-۳-۴-۳ ..... زن در بابل
- ۳۷-۳-۴-۴ ..... زن در روسیه
- ۳۷-۳-۴-۵ ..... زن در اقیانوسیه
- ۳۸-۳-۴-۶ ..... زن در آفریقا
- ۳۸-۳-۴-۷ ..... زن در آمریکا
- ۳۷-۳-۴-۸ ..... زن در میان یهودیان
- ۳۸-۳-۴-۹ ..... زن در تورات
- ۳۸-۳-۴-۱۰ ..... زن در میان مسیحیان
- ۳۹-۳-۴-۱۱ ..... زن در قانون حمورابی
- ۳۹-۳-۴-۱۲ ..... زن در ایران باستان
- ۳۹-۳-۴-۱۳ ..... زن در میان عربستان
- فصل چهارم: حقوق و تکالیف زوجین از منظر فقه اسلامی و قوانین مدون ایران و ضمانت اجرای آن

- ۴۲ ..... مقدمه رابطه زوجیت و حقوق زوجین
- ۴۲-۴-۱ ..... حقوق مشترک
- ۴۲-۴-۱-۱ ..... احسن معاشرت
- ۴۵-۴-۱-۱-۱ ..... ضمانت اجرای حقوقی حسن معاشرت
- ۴۶-۴-۱-۲ ..... سکونت مشترک با یکدیگر
- ۴۶-۴-۱-۲-۱ ..... ضمانت اجرای حقوقی حق سکونت مشترک
- ۴۷-۴-۱-۳ ..... وفاداری و عفت

- ۴-۱-۳-۱-ضمانت اجرای حقوقی حق (وفاداری و عفت)..... ۴۷
- ۴-۱-۴- معاضدت زوجین در تشدید و تقویت مبانی خانواده و تربیت فرزندان ۴۷
- ۴-۱-۴-۱- ضمانت اجرایی حقوقی معاضدت..... ۴۸
- ۴-۲- حقوق و وظایف اختصاصی زوجین نسبت به همدیگر ۴۸
- ۴-۲-۱- حقوق مردان بر زنان(وظایف زن)..... ۴۸
- ۴-۲-۱-۱- حق ریاست بر خانواده..... ۴۸
- ۴-۲-۱-۱-۱- مجال سوءاستفاده از واژه‌های «خصائص» و «ریاست» در قانون مدنی..... ۴۹
- ۴-۲-۱-۱-۲- محدود کردن زن در خانه..... ۵۰
- ۴-۲-۱-۲- حق مرد از لحاظ تمکین..... ۵۰
- ۴-۲-۱-۲-۱- تعریف تمکین..... ۵۰
- ۴-۲-۱-۲-۲- ضمانت اجرای حقوقی حق تمکین ۵۱
- ۴-۲-۱-۲-۳- حق مرد در تعیین مسکن..... ۵۱
- ۴-۲-۱-۳-۱- حق تعیین مسکن از نظر قانون..... ۵۳
- ۴-۲-۱-۳-۲- حق تعیین مسکن از نظر فقه ۵۳
- ۴-۲-۱-۳-۳- خوف ضرر برای زوجه..... ۵۴
- ۴-۲-۱-۳-۴- تعیین محل سکونت توسط دادگاه..... ۵۴
- ۴-۲-۱-۴- حق مرد در منع زوجه از برخی مشاغل..... ۵۵
- ۴-۲-۱-۵- حق مرد در طلاق..... ۵۵
- ۴-۲-۱-۲-۴- حقوق تطبیقی: ۵۵
- ۴-۲-۱-۴-۱- حدود جواز منع از اشتغال..... ۵۷
- ۴-۲-۱-۵-۱- طلاق به درخواست زن در فقه اسلامی..... ۵۸
- ۴-۲-۱-۵-۲- موجبات طلاق به درخواست زن در قانون مدنی..... ۶۰
- ۴-۲-۱-۵-۳- غایب مفقودالآثر بودن شوهر به مدت چهار سال..... ۶۰
- ۴-۲-۱-۵-۴- استنکاف یا عجز شوهر از دادن نفقه..... ۶۱
- ۴-۲-۱-۵-۳- طلاق به علت عسرو حرج..... ۶۱
- ۴-۲-۱-۵-۴- وکالت زن در طلاق..... ۶۲

- ۶۳.....۳-۵-۱-۲-۴ موجبات طلاق به درخواست زن در سایر کشورها اسلامی
- ۶۳.....۱-۳-۵-۱-۲-۴ عیوب مانع آمیزش در مرد
- ۶۳.....۲-۳-۵-۱-۲-۴ عقیم بودن شوهر
- ۶۴.....۳-۳-۵-۱-۲-۴ امراض مسری و خطرناک
- ۶۴.....۴-۳-۵-۱-۲-۴ غیبت طولانی شوهر
- ۶۴.....۵-۳-۵-۱-۲-۴ ترک خانواده توسط شوهر
- ۶۴.....۶-۳-۵-۱-۲-۴ حبس و مجازات سالب آزادی شوهر
- ۶۴.....۷-۳-۵-۱-۲-۴ مفقودالاثر شدن شوهر
- ۶۵.....۸-۳-۵-۱-۲-۴ ترک انفاق
- ۶۵.....۶-۱-۲-۴ حق مرد در عدم راه دادن افراد بیگانه توسط زن به داخل منزل
- ۶۶.....۷-۱-۲-۴ زینت و آرایش کردن زن برای شوهر
- ۶۶.....۸-۱-۲-۴ حق مرد در عفت و سازگاری زن
- ۶۶.....۲-۲-۴ حقوق زنان بر مردان (وظایف و تکالیف شوهر)
- ۶۶.....۱-۲-۲-۴ حق مهریه
- ۶۷.....۱-۱-۲-۲-۴ ضمانت اجرای حق مهریه
- ۶۷.....۲-۲-۲-۴ حق نفقه زن
- ۶۷.....۱-۲-۲-۲-۴ بررسی حق نفقه
- ۶۸.....۲-۲-۲-۲-۴ حدود نفقه
- ۶۹.....۳-۲-۲-۲-۴ نشوز زوجه و سقوط نفقه
- ۷۰.....۴-۲-۲-۲-۴ ضمانت اجرایی حقوقی حق نفقه (نشوز زوج)
- ۷۱.....۵-۲-۲-۲-۴ ضمانت اجرای کیفری حق نفقه
- ۷۳.....۶-۲-۲-۲-۴ نفقه گذشته
- ۷۴.....۱-۶-۲-۲-۲-۴ ضمانت اجرای نفقه گذشته
- ۷۴.....۷-۲-۲-۲-۴ نفقه آینده و ضمانت آن
- ۷۴.....۳-۲-۲-۴ حق دوست داشتن زن
- ۷۵.....۴-۲-۲-۴ اگر دختر آورد او را نیازارد و با او بد رفتاری نکند
- ۷۵.....۵-۲-۲-۴ لزوم کمک مردان به زنان در خانه

- ۷۵ ..... ۶-۲-۲-۴ حق قسم و مضاجعت
- ۷۶ ..... ۱-۶-۲-۲-۴ ضمانت اجرای حقوقی حق قسم و مضاجعت
- ۷۶ ..... ۷-۲-۲-۴ حق مواجهه (در هر چهار ماه، شوهر ملزم به مقاربت با همسر می باشد)
- ۷۶ ..... ۱-۷-۲-۲-۴ ضمانت اجرای حقوقی حق مواجهه
- فصل پنجم: مقابله با خشونت علیه زن، در اسناد بین المللی و جمهوری اسلامی ایران
 و ضمانت اجرای حقوقی آن
- ۷۸ ..... ۱-۵ کنوانسیون های ضد خشونت در اروپا
- ۷۹ ..... ۱-۱-۵ معرفی اجمالی کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان
- ۷۹ ..... ۲-۱-۵ کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض از زنان
- ۸۰ ..... ۳-۱-۵ نقد مفاد کنوانسیون
- ۸۱ ..... ۴-۱-۵ راه حل مشکلات زنان
- ۸۲ ..... ۵-۱-۵ ارزیابی و نتیجه گیری کلی
- ۸۲ ..... ۱-۲-۵ اعلامیه جهانی رفع تبعیض از زنان
- ۸۶ ..... ۳-۵ کنوانسیون زن چه می گوید؟
- ۸۸ ..... ۴-۵ کنفرانس پکن
- ۹۰ ..... ۵-۵ واکنش اسناد بین المللی به رفع خشونت از زنان
- ۹۰ ..... ۶-۵ اعلامیه رفع خشونت علیه زنان
- ۹۲ ..... ۷-۵ کنوانسیون هایی برای حمایت از حقوق زن
- ۹۲ ..... ۱-۷-۵ دستاوردهای جنبش های فمینیستی در بریتانیا
- ۹۲ ..... ۲-۷-۵ جنبش های فمینیستی در کانادا
- ۹۴ ..... ۸-۵ ضمانت اجرای حقوقی و جزایی ترک انفاق در سایر نظام های حقوقی
- ۹۴ ..... ۱-۸-۵ انگلستان
- ۹۵ ..... ۱-۱-۸-۵ نفقه اقارب و ایام گذشته
- ۹۵ ..... ۲-۱-۸-۵ ضمانت اجرای کیفری ترک انفاق در انگلیس
- ۹۶ ..... ۲-۸-۵ فرانسه
- ۹۸ ..... ۳-۸-۵ آلمان

۹۹	..... ۴-۸-۵ بریتانیا
۹۹	..... ۵-۸-۵ سوئد
۱۰۰	..... ۶-۸-۵ ترکیه
۱۰۰	..... ۷-۸-۵ چین
۱۰۰	..... ۸-۸-۵ ایتالیا
۱۰۱	..... ۹-۵ مقابله با خشونت در کشورهای اسلامی
۱۰۱	..... ۱-۹-۵ قطر
۱۰۱	..... ۲-۹-۵ امارات
۱۰۲	..... ۳-۹-۵ مصر
۱۰۲	..... ۴-۹-۵ دادگاه دائمی عربی جهت مقابله با خشونت علیه زنان
۱۰۲	..... ۱۰-۵ اقدامات دولت جمهوری اسلامی ایران در مقابله با خشونت علیه زنان
۱۰۲	..... ۱-۱۰-۵ تشکیل کمیته ملی امحاء خشونت علیه زن
۱۰۳	..... ۲-۱۰-۵ مرکز پلیس ۱۱۰
۱۰۴	..... ۳-۱۰-۵ جایگاه زنان بزه دیده در نظام تقنینی ایران
۱۰۴	..... ۴-۱۰-۵ ابتکارات جدید حکومت در حمایت از زنان خشونت دیده
۱۰۵	..... ۵-۱۰-۵ پیشنهادها برای رفع موانع و مشکلات قانونی
۱۰۶	..... ۶-۱۰-۵ راهکارهای مرکز امور مشارکت زنان
۱۰۷	..... کتابنامه
۱۱۰	..... مقالات
۱۱۱	..... چکیده انگلیسی

چکیده

همسر آزاری و خشونت علیه زنان، یک ناهنجاری اخلاقی است که در رفتار مردان خودمحور، هوسران و زیاده‌خواه مشاهده می‌شود. ریشه این ناهنجاری را که از دیرباز تاکنون در جوامع گوناگون وجود داشته، باید در باورهای نادرست و رویکرد فرهنگی اقوام و ملل و نارسایی قوانین مدون و کاستی نظام‌های حقوقی جستجو نمود. مقابله با این پدیده مستلزم اصلاحات فرهنگی و وضع قوانین جامع و عدالت محوری است که در پرتو آن، کلیه اشکال تبعیض، از جمله تبعیض‌های جنسیتی از روابط خانوادگی و اجتماعی زدوده شود؛ اما وضع این قوانین بدون تأمین ضمانت‌های اجرائی، کارآمد نخواهد بود. بخشی از ضمانت‌های اجرا درگرو سازوکارهای سیاسی و داشتن نظام منسجم و نیرومند اجرائی و قضائی است و بخش دیگر مرهون ضمانت‌های حقوقی است که در متن قوانین مدون به صورت ایجاد تعهدات مدنی یا فسخ و بطلان وعدم نفوذ قراردادها و عقود و ایقاعات تحقق می‌یابد. این پژوهش پس از تبیین موضوع همسر آزاری و شناسایی اشکال خشونت علیه زنان، و بیان رویکردهای گوناگون، نسبت به منزلت و حقوق زن، به توضیح حقوق و تکالیف زوجین و ضمانت اجرای آن‌ها از منظر اسلام پرداخته و راه‌های مقابله با خشونت علیه زنان در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی و در نظام‌های حقوقی برخی کشورها و ضمانت اجرای آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته و به پاره‌ای از نقاط قوت و ضعف آن‌ها اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: همسر آزاری، ضمانت اجرا، زن، حقوق، خانواده

فصل اول:

کلیات

۱- مقدمه

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً... (سوره روم، آیه ۳۰)؛ «از نشانه‌های خداوند آن است که از جنس خودتان، برای شما همسرانی آفرید تا در کنار آن‌ها به آرامش برسید و میان شما و همسرانتان مودت و رحمت قرار داد...».

آیین مقدس اسلام نه تنها مرد را از هرگونه بدرفتاری و ستم و آزار و اذیت نسبت به همسر بر حذر داشته، بلکه وی را همواره به حسن معاشرت با همسر و ادای حقوق وی موظف ساخته است. رعایت عدل و انصاف و تکیه بر اصل مودت و رحمت و عدم انتظار کارهای سخت و دشوار از زن و توجه به ظرافت و لطافتی که خداوند متعال در خلقت زن به کار گرفته و اعتنا به شأن انسانی و تربیتی زن، از توصیه‌های اکید پیشوایان دینی به شمار می‌رود و مهم‌ترین ضمانت اجرای این اصول و مقررات دینی و اخلاقی اعتقاد قلبی به حقایق و حیانی و ایمان و تقوای الهی است.

در قوانین نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران پیشگیری از خشونت و ضمانت اجرای حقوقی آن، مدنظر قرار گرفته است. دسته‌ای از این قوانین به صورت عام تحت عناوین تساوی حقوق و رفع تبعیضات ناروا و مصونیت حیثیت، جان و مال همه آحاد مردم و ممنوعیت اضرار به غیر قرار دارد، مانند اصل ۳، ۱۹، ۲۳ و ۴۰ قانون اساسی و دسته دیگر به صورت خاص تحت عناوین حقوق زن و خانواده و توجه است، مانند ماده ۱۱۰۳ قانون مدنی مبنی بر لزوم حسن معاشرت زوجین و ۱۱۰۴ مبنی بر مکلف بودن زوجین به معاضدت با یکدیگر و ۱۱۱۵ ق.م. مبنی بر اختیار مسکن علی‌حده برای زن در صورت خوف ضرر بدنی یا مالی یا شرافتی و ۱۱۳۰ ق.م. مبنی بر اجبار زوج به طلاق توسط دادگاه در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد و نیز قانون حمایت خانواده و قانون ازدواج و طلاق و...

در نظام‌های حقوقی برخی کشورهای دیگر قوانینی جهت منع همسر آزاری وجود دارد چنان‌که در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز به این موضوع توجه شده است، مانند کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان مصوب ۱۹۷۹م. مجمع عمومی سازمان ملل متحد، پروتکل اختیاری کنوانسیون حذف کلیه اشکال

تبعیض علیه زنان، اعلامیه حذف خشونت علیه زنان و... لیکن برخی از مواد این کنوانسیون‌ها با احکام دین مبین اسلام و فقه شیعه در تعارض است و لذا در کشوری مانند ایران وجاهت قانونی و مردمی ندارد.

۲-۱. بیان مسئله پژوهش

به‌طور کلی خشونت علیه زنان یا همسر آزاری موضوعی نیست که اخیراً مطرح شده باشد بلکه عمری به پهنه زندگی بشر دارد و یکی از مسائل جدید تمامی جوامع معاصر است و فراتر از مرزهای طبقاتی و نژادی است. سازمان بهداشت جهانی آن را پدیده جهانی معرفی کرده است. خشونت و همسر آزاری هم از طرف مرد و هم از طرف زن علیه مرد، امکان وقوع دارد اما هرگاه از همسر آزاری صحبت می‌شود، بلافاصله در ذهن مخاطب اذیت و آزار و ضرب و جرح، تنبیه بدنی از سوی مرد نسبت به زن خطور می‌کند. همسر آزاری یا خشونت مردان علیه زنان در خانواده هرگونه اقدامی است که شوهر با قصد و نیت قبلی برای صدمه جسمی-روانی یا پایمال کردن حقوق همسرش به کار می‌برد.

در چارچوب نظام ملل متحد در زمینه حقوق زنان، اسناد متعددی به تصویب رسیده است که مهم‌ترین این اسناد عبارتند از: کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان، پروتکل اختیاری کنوانسیون حذف کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، اعلامیه حذف خشونت علیه زنان، اعلامیه کنفرانس جهانی زن.

در دین مبین اسلام که کامل‌ترین دین می‌باشد و در باب تمام موضوعات از جزئی‌ترین تا مسائل کلان جامعه، احکام کاملی را مقرر داشته، آیات و روایات متعددی در خصوص منع همسر آزاری آمده است که می‌توان به روایتی از پیامبر (ص) اشاره کرد که فرمودند: مردی که همسرش را بیازارد، نماز و هیچ کار خیری از او پذیرفته نیست و او اولین کسی است که وارد آتش دوزخ خواهد شد. با توجه به این‌که یکی از عوامل به وجود آمدن پدیده همسر آزاری، عدم اجرای عدالت میان زوجات است، آیه ۱۲۹ سوره نساء به این موضوع اشاره دارد (فلاتمیلواکل المیل فتذروها کالمعلقه) حالا که نمی‌توانید در میل و محبت قلبی میان همسران خود تساوی و عدالت برقرار کنید، لااقل تمام میل و علاقه خود را نسبت به زنی که به او بیشتر محبت قلبی دارید ابراز نکنید تا در نتیجه همسر دیگر را همچون بلا تکلیف و معلق قرار دهید (که نه مانند صاحب شوهر باشد نه مانند بیوه و بی شوهر). و نیز در قالب برخی قواعد فقهی از جمله قاعده نفی عسرو حرج و قاعده لاضرر، می‌توان این موضوع را مورد بررسی قرارداد. همچنین در قوانین موضوعه مانند قانون مدنی، قانون مجازات اسلامی، قانون ازدواج و طلاق، قانون حمایت خانواده و قانون اساسی در باب حقوق زوجه مقرراتی وجود دارد. مستفاد از مواد ۱۱۰۳ و ۱۱۰۲ ق.م. آن است که رفتار شوهر نباید از اصل حسن معاشرت فاصله پیدا کند، به‌عنوان مثال استنکاف شوهر از نزدیکی با زوجه بیش از ۴ ماه بدون عذر موجه خلاف حسن معاشرت تلقی می‌گردد چون حقوق واجبه زن را بجا نیاورده و زوجه می‌تواند جهت اجبار زوج، به دادگاه خانواده رجوع کند. به موجب ماده ۱۱۱۵ ق.م. در صورت بیم ضرر مالی، بدنی،

شرافتی، زوجه می تواند منزل مستقلی اختیار کند. از طرفی ماده ۱۱۱۷ق.م. که مبتنی بر منع اشتغال زوجه به مشاغل منافی با مصالح خانوادگی توسط زوج می باشد، نباید منجر به سوءاستفاده زوج از این موضوع گردد. همچنین ماده ۱۱۳۰ق.م که مقرر داشته: «در صورتی که دوام زوجیت موجب عسر و حرج زوجه باشد، وی می تواند به حاکم شرع مراجعه و تقاضای طلاق کند...»؛ بنابراین خودداری شوهر از نزدیکی با زن و اهانت به او، اختیار همسران دیگر بدون رضایت او، پای بند نبودن به وفاداری (داشتن روابط نامشروع)، اعتیاد و مانند این ها ممکن است از اسباب عسر و حرج و طلاق به درخواست زوجه قرار گیرد. همچنین در قانون مجازات اسلامی، ماده ۶۴۲ از فصل نوزدهم تعزیرات، در خصوص مجازات کیفری ترک انفاق از سوی زوج می باشد، این ماده مقرر می دارد که: «هرکس با داشتن استطاعت مالی نفقه زن خود را در صورت تمکین ندهد... دادگاه او را از سه ماه و یک روز تا پنج ماه حبس محکوم می نماید».

۳-۱ هدف و فایده پژوهش

هدف این پژوهش آشکار ساختن امتیازات قوانین جمهوری اسلامی ایران و سرآمد بودن احکام و مقررات دین مبین اسلام در حمایت از حقوق زنان و زدودن هرگونه تبعیض ناروا از روابط اجتماعی و بررسی دستاوردهای بشر در وضع قوانین حمایتی از حقوق زن و خانواده و توجه به خلأهای قانونی در این زمینه و مقایسه ضمانت اجرای حقوقی در نظام های گوناگون و نهایتاً ارائه راهکارهای قانونی برای پیشگیری از پدیده شوم همسر آزاری و حفظ حقوق همسران در برابر هرگونه تعرض و تعدی و تبعیض و بی عدالتی است، توانمندسازی زنان و دختران و آگاهی دادن به آنان؛ همچنین نتایج این پژوهش می تواند مورد بهره گیری محققان، اساتید و دانشجویان رشته حقوق و متصدیان امر قضا و شوراها حل اختلاف و وکلای دادگستری و عموم زنان و همسران بزه دیده قرار گیرد.

۴-۱ سؤالات و فرضیه های تحقیق (مطابق با اهداف تحقیق):

سؤالات

- ۱- همسر آزاری چیست و انواع و اشکال آن در جوامع گوناگون، چگونه است؟
- ۲- رویکرد اسلام و سایر اقوام و ملل، درباره حقوق زن چیست؟
- ۳- حقوق و تکالیف زوجین در فقه و حقوق اسلامی چیست و ضمانت اجرای حقوقی آنها کدام است؟
- ۴- مقابله با همسر آزاری و ضمانت اجرای حقوقی آن در اسناد بین المللی و جمهوری اسلامی ایران، چگونه دنبال شده است؟

فرضیه ها:

۱- همسر آزاری، رفتار خشونت‌آمیز مرد نسبت به همسر است بدون آن‌که وی مستوجب چنین رفتاری باشد و این موضوع به صورت‌های جسمی، روانی، معنوی و مادی مشاهده می‌گردد.

۲- اسلام برای زن، حقوق انسانی قائل است و اذیت و آزار او را گناهی بزرگ می‌شمارد ولی در باور بسیاری از اقوام و ملل، منزلت و حقوق زن نادیده گرفته شده است.

۳- در فقه حقوق اسلامی برای زوجین حقوق و تکالیف مشترک و مختص بیان شده و برای هر کدام ضمانت اجرایی در نظر گرفته شده است. در اسناد بین‌المللی، و مصوبه‌هایی مانند کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان و اعلامیه جهانی رفع تبعیض از زن، تنظیم شده و در جمهوری اسلامی ایران منع همسر آزاری و ضمانت اجرای حقوقی آن در قوانین گوناگون مدنظر قرار گرفته است.

۱-۵- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

از آنجاکه همسر در تربیت فرزندان و شکل‌گیری خانواده سالم نقش بسزایی دارد و هرگونه نارسایی روحی و روانی یا آسیب جسمی می‌تواند بنیان خانواده را با مشکل مواجه نماید لذا وضع و تبیین هر قانونی که منجر به کاهش همسر آزاری گردد می‌تواند در درجه اول در سلامت خانواده و در درجه دوم در سلامت جامعه تأثیر چشمگیری داشته باشد. از سوی دیگر این آزارها غالباً در چارچوب خانواده و در یک محیط بسته صورت می‌گیرد و خیلی‌ها از آن مطلع نمی‌شوند لذا همسر آزاری به‌گونه‌ای موضوعی خصوصی تلقی می‌شود و شکایت از همسر به دلیل همسر آزاری نوعاً باعث جدایی و مشکلاتی برای زنان می‌شود و زمانی این آزارها بیان می‌شود که زنان از اذیت و آزارها به ستوه آمده باشند و قادر به تحمل این آزارها نباشند. از این‌رو آگاهی از راه‌هایی که زنان را در مقابله با این پدیده شوم توانمند می‌سازد یکی از بهترین راهکارها جهت پیشگیری از آسیب‌های وارد بر زنان بوده و در راستای حمایت از حقوق زنان نقشی مهم و محوری خواهد داشت و هرچه آگاهی زن و شوهر، قبل از ازدواج نسبت به روابط زناشویی و همچنین اطلاعات خانواده‌ها نسبت به این موضوع افزایش یابد میزان بروز آسیب‌های اجتماعی و مشکلات روحی و روانی و ناهنجاری‌هایی که در اثر خشونت و همسر آزاری در خانواده ممکن است شکل گیرد، کاهش می‌یابد.

۱-۶- مرور بر ادبیات و پیشینه پژوهش

بررسی پژوهش‌های مرتبط با موضوع رساله نشان می‌دهد که جنبه‌هایی از موضوع در منابع گوناگون، مورد بحث قرار گرفته است. پیش از هر منبعی، منابع فقهی و حدیثی و تفسیری به بحث از حقوق و تکالیف زوجین و منع خشونت و آزار زنان پرداخته است، به عنوان نمونه می‌توان به کتاب النکاح شرایع الاسلام محقق ثانی، شرح لمعه شهید ثانی، تحریر الوسیله امام خمینی و نیز وسایل الشیعه حر عاملی و همچنین تفسیر نمونه و تفسیر المیزان، در ذیل آیه «وعاشروهن بالمعروف» سوره نساء، آیه ۴، ۱۹ و دیگر آیات مربوط به حقوق زنان اشاره نمود. از دیگر پیشینه‌های این موضوع می‌توان به کتاب‌ها و پژوهش‌های حقوقی مانند

مختصر حقوق خانواده از صفایی وامامی، مباحثی از حقوق زن از منظر حقوق داخلی و مبانی فقهی و موازین بین‌المللی از مهرپور و قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی از کاتوزیان اشاره نمود. در مباحث روانشناسی و جامعه‌شناختی هم همسر آزاری مورد بررسی قرار گرفته است که از جمله «بررسی همسر آزاری در زنان شوهردار اصفهان در سال ۸۱» می‌باشد و نیز می‌توان از کتاب خشونت علیه زنان اثر مهرانگیز کار و بررسی خشونت علیه زنان اثر شهلا معظمی نام برد. در سطح بین‌المللی نیز گام‌هایی برداشته شده که از جمله آن‌ها کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان است، هرچند از جهت تعارض برخی مواد آن با احکام و قوانین دین مبین اسلام، مورد انتقاد شدید برخی پژوهشگران اسلامی واقع شده است (داوری، بی تا: ۴۲).

۷-۱. جنبه جدید بودن و نوآوری

همان‌گونه که اشاره شد اگرچه پژوهش‌هایی پیرامون جنبه‌هایی از موضوع رساله انجام یافته لیکن تاکنون پژوهشی جامع و کامل علمی در خصوص موضوع رساله که به جوانب گوناگون آن پرداخته باشد صورت نگرفته، بر این اساس، این پژوهش دستاوردهای تازه و جدید را در عرصه حقوق زنان، در بردارد به‌ویژه آن‌که در این رساله، مطالعه تطبیقی ضمانت اجرای حقوقی منع همسر آزاری در قوانین ایران با سایر نظام‌های حقوقی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۸-۱. مشکلات تحقیق

متأسفانه باید گفت که همسر آزاری یکی از مسائل جدی تمامی جوامع معاصر است، سازمان بهداشت جهانی آن را، پدیده جهانی معرفی کرده و سازمان ملل در اعلامیه رفع خشونت علیه زنان در سال ۱۹۹۳ خشونت علیه زنان را در خانواده و جامعه امری رایج معرفی نموده است. اگرچه کتک خوردن زن به دست شوهرش تاریخچه و سوابقی طولانی دارد ولی معمولاً از آن اسناد و مدارکی بر جای نمی‌ماند و دلیل این امر غالباً شرم و حیای زنان بزه دیده و عدم مراجعه آن‌ها به مراکز قضایی و بهداشتی و عدم اعلام وقوع خشونت در خانواده می‌باشد و از طرفی قوانین قضایی هم قرن‌هاست که از کنار خشونت علیه زنان با دیده اغماض گذشته است و پرخاشگری و خشونت در خانواده نه تنها در آمریکا مشکل بزرگ و مهمی است بلکه در همه جوامع بشری با نهایت تأسف این معضل وجود دارد و ما نیز در کشور خود شاهد آن هستیم. لذا دست یافتن به آمارهای واقعی در مورد همسر آزاری برای مقابله متناسب قانونی و حقوقی با این ناهنجاری و یافتن راهکارها و تضمین‌های لازم در این خصوص، کاری دشوار می‌نماید.

۹-۱. روش‌شناسی پژوهش

در انجام این پژوهش از شیوه مطالعات کتابخانه‌ای و الگوی متداول در علوم انسانی بهره گرفته شده است؛ به این صورت که از طریق مراجعه به منابع مکتوب و نرم‌افزارهای الکترونیکی و بانک‌های اطلاعاتی